

„Õhtuleht“ 27. IV 1949

„Madame Butterfly“

uuslavastus Riiklikus Teatris „Estonia“

G. Puccini ooperi „Madame Butterfly“ seekordne lavastus Riiklikus Teatris „Estonia“ on mitmeti erinev varem nähtust.

Mida siis õieti kujutab meie ees laval toimuv sündmustik? Kas see tõesti on ainult ühe jaapanlanna traagika, kelle suure õnneigatsuse tujukas „saatus“ hävitab, muutes selle nii suureks kurbuseks, et neiu suutmata edasi elada, läheb vaburuma. Ja et sellele, ühe inimese traagikale anda romantilis-eksootiline taust, läheb kirjanik seda läbi elada jaapanlasel. Selliselt, lühidalt ja lakooniliselt, ehk kirjeldaks kriitika kapitalistlikul maal sündmustikku ooperis „Madame Butterfly“.

Selline sisukirjeldus on muidugi täiesti väär. Nähtud uuslavastusest viime kaasa hoopis teissugused tunded ja teissuguse arvamuseni kui varem nähtust, mis teenindas ülaltoodud sisutõlgitsust. Need on õiged tunded ja õige arvamus sündmuste kohta selles viisirikas ooperis. Seda sellepärast, et „Estonia“ on seekordse „Madame Butterfly“ lavastusega tabanud teose ideed põhiliselt õigesti, ja lavastaja Heino Uuli on osanud seda oma lavastuses välja tuua.

Mis on siis ooperis „Madame Butterfly“ jõulist ja kaasa elama panevat?

Elame ooperilavastusele kaasa sellepärast, et me selgesti mõistame teose julget süüdistust võika ülekohtu vastu, mis valitseb kapitalistlikus maailmas. Saame selgesti aru, et Linkertoni hingeelu paljastamisega kistakse mask kõigilt temataolistelt, kes „valge mehe“ nime

kandes teevad häbitugisid, olgu siis Jaapanis, lõunameresaartel või Indias. Mõistame ka väikese Butterfly kaudu kõikide koloniaalmaade rahvaste saatust, kes kuidagi on sattunud Ameerikast oma küüsi väljasirutava kolonisti meelevalda. Nende rahvaste saatuseks on olla valge orjaperemehe mängukanniks, tema rahavõi teiste himude teenijaks. Teos meenutab kuidagi paljutuntud jutustust „Onu Tomi onnike“. Tuleb muidugi märkida, et vaadeldav ooper näitab meile ameeriklast pisut teisest ajaloolisest momendist. Näeme ameeriklast väljununa lõuna- ja põhjariikide vahelisest „orjade sõjast“ deklaratsiooniga suul: kaitseme rahvaste vabadust! Targu on jäetud sellesse deklaratsiooni aga „salajane klausel“, mis määrab samale ameeriklasele õiguse rassiliseks diskriminatsiooniks ja vabaduse olla käskijaks värviliste elu üle.

Neid ameeriklase tõekspidamisi kannab eneses ka leitnant Linkerton, kui ta saabub Jaapanisse. Ta on „suurepärase“ ameeriklane, „vabameelne“ selles, et ta ei kõhkle jaapani neidu oma armukeseks võtmast, kuigi ta samal ajal võib „tõlgastusega“ tõrjuda jaapani ametniku poolt jumalagajatuks ulatatud käe. See on selgesti esitatud repliik vaadeldavas lavastuses, mis niisama selgesti mõtestab lahti Linkertoni olemuse ja tema alatuse suuruse.

Leitnant Linkertoni kuju, loodud ENSV teenelise kunstniku Martin Tarase poolt, on kunstniku suursaavutus. Küllaltki nõudliku vokaalse partii eeskju-

liku täitmise kõrval teeb Martin Taras lihtsate mänguliste abinõudega meile mõistetavaks Linkertoni põhilised omadused, näitab tema karakterit. Tema Linkertonis pole jälgegi inimlikust vastutustundest, kui ta ainult oma kire rahuldamiseks „abiellub“ viieteistkümnendaastase jaapanlannaga. Ta ei mõtle ühelgi hetkel, et see suhe peaks kehtima kauem, kui viibib tema laev võõral rannal, sest ta ei omista neiuale tähtsust kui inimesele, vaid kui tarbeesemele. See kõik koorub selgepiirilisel välja ooperi algstseenidest, kui Linkerton on kärjitu laulatusteremoonia venimise pärast.

Võikana, isegi nagu pisut naturalistlikuna tundub selline kapten Linkertoni kehastamine. Kodanlikul laval on seda näidatud teisiti, ja see võiks põhjustada arvamuseni, et M. Taras liialdab, et ta astub üle autori poolt lubatud piiride. See aga pole nii. Alles siis, kui Linkerton kolme aasta pärast naaseb Jaapanisse, meenub talle väike Butterfly. Kui temas oleks neiu vastu vähegi tundeid kui omasarnase, inimliku olendi vastu, püüdnuks ta varem kuidagi, kas või kirja teel, asja korraldada. Ta kirjutab küll, aga alles kolme aasta pärast, siis, kui ta kalkuleerib, et jaapanlanna võib põhjustada tema ja tema valge abikaasa vahel sekeldusi ta naasmisel sündmuskohta. See osa ooperi süžees näitab, et Tarase poolt hoitud joon on õige. Ta on selle osatäitmisega astunud üle ooperi tavaliste, positiivsete, tenor-kangelaste šablooni ja vaataja on talle selle eest tänulik. Tema Linkertoni kaudu põlastamegi neid tuhandeid Linkertone, kes praegu tallavad pori jaapani kirsiadadele ja inimestele, kes vägistavad inimõigusi kõikjal, kus nad peremehetsevad.

Linkertoni hingelisele tühjusele, loomallikkusele ja egoismile on ooperis vastandatud Butterfly kuju. See on ehk pisut lapselik, kuid siiski suurehangeline, harukordset puhtust ja üllust õhkuv. Välistelt tagasihoidlik ja meie mõistes ala-

ealise tütarlapse sisimas elab siiski täisvereline ja uhke naine. Teda küll pimes- tab ja tema mõtteid haarab linna saabunud ameeriklane, kellesse ta kiindub, kuid kogu ENSV teenelise kunstniku Elsa Maasiku suurepärase osatäitmisega ei leidu ühtki viidet sellele, et Butterfly tunneks oma nahavärvuse pärast ennast ameeriklase kõrval vähema väärtusega inimesena. Linkertoni armastades koorub temas küll esile piiritu andumus, teatav allumus mehele, nagu see on omane naisele jaapani rahvusest, aga mitte alaväärsus.

Olse suursugune on ta aga oma kannatustes ja pettumustes. Temas elab puhast ning siiras vaimne isiksus. Ka suurimal allasurutuse hetkel, kui ta mõistab, et Linkerton on teda petnud, ei näe tema häbitaja vähematki tema valust ja häbit. Ühkelt varjab ta seda. Siimas ta kannatab, ja me mõistame, et ta sureb häbit, mitte Linkertoni kaolusest. See on ooperi keskne kuju, ja tänu Elsa Maasiku mängule on ta seda kõigiti.

Vaatleme kas või stseeni, kus konsul (G. Ots) tuleb advokaadina oma sõbra Linkertoni vahekorda Butterflyga selgitama. Oma suurest meeleheitest hoolimata ei näita Butterfly konsulile pisi-mälki, mis ta sisimas toimub, — ometi tunneb saalis iga vaataja seda kohutavat pettumust, mis jaapanitari hinges mässab. Kui palju on too väike jaapani neiu kõrgemal tema ees seisvast „valgest“ konsulist, kui ta selle sõna õiges mõttes häbitatult oma majast välja viskab!

Selle ja paljude teiste meeldejäävate stseenidega ja suurepärase laulupartii täitmisega, kus samuti iga vokaalne nüanss on hingestatud ja teose ideed teenindav, loob E. Maasik Butterflyna meie ooperilava ühe elavama ja suurema kuju, mis viimasel ajal on nähtud.

Vähemaist osadest mainiksin Georg Otsa konsulina, Ludmilla Issakovat Suzukina ja Ants Aasmaad kupeldajana.

Georg Ots näitab osatäitmisel head lavalist vilumust ja rahuldab vokaalselt. Mänguliselt peaks hoiduma konsulit idealiseerivaist joontest. Näitab ju autori tekstki, et konsul poie mingi üllas kuju ja et kogu Butterfly lugu on talle vaid tülitekitav seik, milles aga tema arvates ei ole midagi iseäralikku. Linkertoni abielule vastuseisimine loo algul on tema poolt tingitud ainult sellest, et ta näeb ette tüli, mis talle selle asja lahendamisega võib tulla.

L. Issakova Suzukina täidab esmakordselt nii suuri osa. Mänguliselt tuleb ta sellega toime, kuigi võib märgata veel mõnevõrra ladususe puudust. Vokaalselt peaks noor laulja tähelepanu juhtima diktsiooni küsimustele. A. Aasmaa kupeldajana lõi Linkertonide teenimiseks ameerikaniseerunud vastiku jaapani äritseja kuju, täiendades sobival lavastust, nagu teisedki vähemate osade kandjad: T. Puks notarina ja J. Johanson jaapani suurnikuna.

Seekordne „Madame Butterfly“ lavastus on varem nähtuist kunstiküps, ideoloogiliselt täiuslikum ja vokaalselt üks õnnestunum käesoleval hooajal. Viimases on peale lavastaja ja osaliste kahtlemata teeneid ka ooperi dirigendil Kirill Raudsepal. Selline dirigendi, orkestri ja lava vaheline kontakt, nagu viimasel „Madame Butterfly“ etendusel, läheneb juba suuresti sellele, mida nimetame ideaalseks koostööks orkestri ja lava vahel ooperis. Mainimisväärseid olid ka dekoratsioonid ENSV teenelisel kunstitegelasel prof. V. Haasil ja riietus ENSV teenelisel kunstitegelasel N. Meilt. (Rekvisiitori tähelepanu juhiksin vaid sellele, et Linkertoni ootamise stseenis II vaatuse lõpul on sobimata kasutada naeruvärset rohutut merepiiksilma, millega Butterfly laeva vaatab.)

Kokkuvõetult kujuneb lavastus Riiklikult Teatrit „Estonia“ klassikaliseks võiduks.

R. NUGIS